

ŽIVA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Ljubenske potice

Ime: Ljubenske potice

Zvrst: Šega in navada

Podzvrst: Letne šege

Predmetna oznaka: Cvetnonedeljska šega, rokodelski izdelki

Lokacija: Ljubno ob Savinji, občina Ljubno

Nosilec izročila, znanja ali dejavnosti: Izdelovalca potic: Alojz Atelšek (Savina 36, 3333 Ljubno ob Savinji) in Jože Hudej (Ter 60, 3333 Ljubno ob Savinji)

Geokode lokacije (GPS): Središče vasi N 46° 20' 30,48", E 14° 49' 59,25"

Prostor dediščine: Ljubno ob Savinji

Pristojnosti: Etnologija

Povezave z ustanovami: Muzej novejše zgodovine Celje (<http://www.muzej-nz-ce.si/>)

Povezave z registri:

Avtor prijave: Sebastjan Weber, Muzej novejše zgodovine Celje

Opis dediščine

Ljubenske *potice*, cvetnonedeljske butarice z Ljubnega ob Savinji, so unikatni rokodelski izdelki, ki se od ostalih butar na Slovenskem razlikujejo po tem, da so figuralne. Vsaka predstavlja orodje ali predmet ali miniaturno scensko postavitvev iz vsakdanjega življenja. Danes so ob nekdanjem splavarstvu najpomembnejša sestavina zavesti o krajevni pripadnosti.

Tradicija izdelovanja *potic* je na Ljubnem tesno povezana s tamkajšnjim načinom življenja. *Potice* so lep dokaz, kako se v ljudski umetnosti prepletata estetika in funkcionalnost. V *poticah* so upodobljeni motivi vsakdanjega kmečkega življenja, orodja in predmeti za osebno rabo, pa tudi duhoviti prizori in motivi iz vsakdanjega ali verskega življenja.

Od nekdanj velja, da so prave *potice* samo tiste, ki so narejene doma. Gradivo zanje je naravno in izbrano letnemu času primerno: sveže zelenje, šibje, lubje in plodovi, ki jih najdemo na Ljubnem spomladi. Na prvi pogled se zdi, da vse poteka v togih okvirih, vendar ni tako. Sodobni izdelovalci še vedno spoštujejo osnovna navodila, ki so jih dobili od starejših, a mednje iz leta v leto vpletajo lastne, sodobne življenjske izkušnje.

Razmerje med tradicijo in sodobnostjo lahko pri ljubenskih *poticah* opazamo na različnih ravneh. Pomembna je npr. tehnološka: praviloma morajo biti *potice* izdelane ročno, a sodobna tehnologija je danes v domačih delavnicah nepogrešljiva. Seveda jo s pridom uporabljajo tudi sodobni izdelovalci *potic*, zaradi česar jim ne gre očitati, da *potica* ni več rokodelski izdelek. Stroji so omogočili le večji domet ustvarjalnosti, saj so *potice* zdaj kompleksnejše kot nekoč in narejene natančneje.

Sodobne težnje vplivajo tudi na drugo raven, in sicer na motiviko *potic*. Vendar se motivi ne spreminjajo v smeri populizma in komercializacije. *Potice* so preveč individualen produkt za kaj takega. Gre le za prepletanje sodobnega in tradicionalnega načina življenja. Največjo vlogo pri tem imata ustvarjalnost in želja po boljšem, lepšem in predvsem drugačnem.

Prav ta misel je vodila tudi Jožeta Poličnika, ki je konec 19. stoletja izdelal prvo figuralno *potico*. Takrat je bilo namreč v navadi, da so fantje tekmovali, kdo bo na cvetno nedeljo k *žegnu* prinesel največjo in najtežjo *potico*. Ker je bil Jože šibak in slaboten fant, se ni mogel kosati z močnejšimi vrstniki, zato se je odločil, da bo naredil najlepšo *potico*, če že ne more narediti največje in najtežje. Izbral je motiv iz vsakdanjega življenja in je namesto običajnega snopa na cvetno nedeljo k maši prinesel *potico* v obliki tesarske *krušne*. Osnovna zamisel je ostala, motiv sam pa se spreminja iz leto v leto, tako kakor se spreminja tudi način življenja Ljubčanov.

Naziv *potica* govori o nekdanji posebnosti cvetnonedeljskih butar. Te so bile verjetno kombinacija kruha ali peciva in mladega pomladnega zelenja. V mnogih krajih so na to že pozabili in uveljavila se je butara, na katero kruha in peciva ne obešajo več. Tako je tudi na Ljubnem. Namesto nekdanjega

peciva ali kruha dodajo med pomladansko vejevje jabolko ali pomarančo. Ime *potica* pa se je kljub temu ohranilo in je v rabi še danes.

Ljubencanom s *poticami* uspeva, da ne le ohranjajo, pač pa tudi nadgrajujejo pomembno kulturno prvino, ki združuje izročilo in sodobnost.

K razvoju in ohranjanju dediščine veliko prispeva tamkajšnji župnik Martin Pušenjak, ki ljudi vsako leto spodbuja k izdelovanju in prinašanju *potic* na cvetno nedeljo.

Ljubenci znanje širijo tudi med mlade, saj vsako leto na treh večjih kmetijah organizirajo delavnice za izdelovanje *potic*. Prav tako je izdelava *potic* del učnega načrta pri enem od predmetov na OŠ Ljubno ob Savinji.

Na Ljubnem ob Savinji se že pojavljajo posamezniki, ki zbirajo in hranijo *potice*. Med njimi je pomemben Alojz Atelšek, ki si je na podstrešju uredil kar hišni muzej, in z njim še dodatno prispeva k ohranjanju dediščine.

Izdelovanje *potic* je trdno zasidrano v zavesti Ljubencev. Ohranitev te sestavine dediščine je bistvenega pomena za Ljubno ob Savinji in njegove prebivalce, ki so jim *potice* simbol načina življenja in, poleg splavarstva, glavna prvina kulturne istovetnosti. *Potice* postajajo del krajevne turistične ponudbe, kar je opaziti predvsem na cvetno nedeljo, ko si pride vsako leto več obiskovalcev iz različnih krajev Slovenije ogledat to cvetnonedeljsko posebnost.

Priloge

Bibliografija

Roženbergar Šega, Tanja (ur.) (2009): *Ljubenske potice. Cvetnonedeljske butarce. (Katalog k razstavi, od 25. 3. do 13. 4. 2009 v Muzeju novejšje zgodovine Celje)*. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 36 str.

Bogataj, Janez (1993): *Ljudska umetnost in obrti*. Ljubljana: Domus, str. 246–249.

Bogataj, Janez (1999): *Mojstrovine Slovenije. Srečanje s sodobnimi rokodelci*. Ljubljana: Rokus, str. 78–79.

Kuret, Niko (1989): *Praznično leto Slovencev*. Ljubljana: Družina, str. 113–142.

Filmografija

Ljubenske potice, cvetnonedeljske butarce z Ljubnega. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2009.

Raziskava in režija Sebastjan Weber, kamera Aleš Šega, montaža Jaka Kovačič. 7 min.